

Бабій С.
кандидат філософських наук, здобувач,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), panyolga@ukr.net

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Аналізується проблематика становлення національної системи освіти в Україні, зокрема, її концептуальні засади, визначені "Національною доктриною розвитку освіти" та "стратегією розвитку освіти України до 2015 року"; автор стверджує, що ці документи цілком відповідають аналогам зарубіжних країн світу й є належною відповіддю на виклики глобалізації та інформаційної революції.

Ключові слова: людина, освіта, культура, практика, модернізація, виховання.

Концептуальні засади національної політики у галузі освіти, подолання кризи освіти в нашій державі були визначені у свій час Державною національною програмою "Освіта" ("Україна ХХІ століття") (1992 р.). Програма визначала стратегію розвитку освіти в Україні на останнє п'ятиріччя ХХ ст. та перспективу ХХІ ст., створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Програма передбачала створення власної системи освіти, яка б відповідала цілям та завданням незалежного розвитку держави.

Другим, не менш важливим документом, який визначав стратегію розвитку освіти України стала "Національна доктрина...".

Інноваційні цілі, напрями й антикризові завдання модернізації національної освіти. Цей комплекс дій та заходів концептуально були співрозмірними світовій практиці, що понад 20–25 років впроваджує реформацію освітніх систем, як найважливіший засіб подолання глобальної кризи (Див., наприклад, такі міжнародні проекти, як: "Освіта для 2000 року" (ФРН); "Освіта американців для ХХІ сторіччя" та "Нація у небезпеці" (США); "Освіта майбутнього" (Франція); "Модель освіти для ХХІ ст." (Японія) та ін. З доповненнями та уточненнями прийнятої недавно "Стратегії розвитку освіти", "Національна доктрина" цілком відповідає сучасним світовим підходам й має розглядатись як принципова установка сучасної державної освітньої політики.

Розвиток України на сучасному етапі її історії визначається у загальному контексті інтеграції з країнами Європи, що орієнтує на засадничі цінності західної культури: права людини, лібералізацію всіх сфер життя, парламентаризм та демократію, права меншин, свободу совісті та інше, які є невід'ємними атрибутами громадянського демократичного суспільства. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної європейської інтеграції України визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки мають сприяти підвищенню рівня європейської культурної ідентичності України та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища [1, с. 3].

Офіційна позиція держави відображена в Указі Президента України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року", вона визнає такі найважливіші проблеми вітчизняної освіти: недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці; обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення (діти, які проживають у сільській місцевості, діти з особливими освітніми потребами, обдарована учнівська молодь, діти мігрантів); відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді; зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді; недостатня орієнтованість структури і змісту професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики; невідпрацьованість ефективної системи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, їх професійного супроводження; недостатній розвиток мережі дошкільних навчальних закладів; недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти; повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій; недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників, невисокий рівень заробітної плати таких працівників; низький рівень фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчальних закладів; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування освіти; наявність у системі освіти фактів неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нецільового використання приміщень навчальних закладів; відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, нівелювання ризиків у зазначеній діяльності; недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості [2].

Означені проблеми завжди були у центрі уваги науковців та педагогів-практиків. На першому етапі модернізації освіти було визначено пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, відбувалося практичне реформування галузі згідно з Державною національною програмою "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). Модернізація освіти в Україні здійснювалась на основі *Національної доктрини розвитку освіти*, що була створена здебільшого зусиллями вчених АПН, обговорена на II Всеукраїнському з'їзді освітян. Цей документ став системою концептуальних ідей, принципів і основних напрямів розвитку освіти України в першій чверті ХХІ ст.

Згідно *Національної доктрини розвитку освіти* державна політика України має зосередитись на таких пріоритетних напрямках: національна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти; постійне підвищення значення освіти, оно-

влення форм і методів організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом усього життя; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти в сільській місцевості і професійно-технічної освіти; органічний зв'язок освіти та науки; розвиток педагогічної і психологічної науки, дистанційної освіти; упровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення ринку освітніх послуг і його науково-методичного забезпечення; інтеграція української освіти в європейський і світовий освітній простір [3, с. 9].

У Національній доктрині проголошувалось, що держава має забезпечувати гуманістичний характер освіти, який базується на культурно-історичних цінностях традицій і духовності українського народу. Освіта повинна утверджувати національну ідею, сприяти розвитку культури українського народу, тому національне виховання було одним із головних пріоритетів та органічним компонентом розвитку освіти. В основу національного виховання були покладені принципи гуманізму, демократизму, культурної відповідності, спадкоємності і спадковості поколінь, толерантності. Головна мета національного виховання поставала як формування системою освіти свідомого громадянина, патріота. Водночас вона мала забезпечувати отримання молодим поколінням соціального досвіду, високої культури міжнародних відносин, формування в молодого покоління потреби й уміння жити в цивілізованому суспільстві. Увага приділялась також формуванню розвинутої духовності, фізичного здоров'я, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури. На основі цієї державної політики в Україні було створено систему безперервної мовної освіти, що забезпечувала обов'язкове володіння державною мовою, можливість опанувати рідну (етнічну) та іноземні мови. Такий підхід до освіти сприяв формуванню високої мовної культури та мовної компетенції громадян, пошани до державної мови та мов національних меншин України, толерантності стосовно носіїв різних мов і культур [3].

Наступним етапом реформування та модернізації вітчизняної системи освіти став процес доручення до спільного європейського освітнього простору, що отримав назву Болонського (по місцю підписання угод між країнами Європи).

Основними принциповими позиціями створення зони Європейської вищої освіти (цілями Болонського процесу) є: упровадження двоциклового навчання та освітніх і кваліфікаційних ступенів (після завершення першого циклу навчання присвоюється академічний ступінь бакалавра, другого – магістра); упровадження кредитної системи обліку трудомісткості навчальної роботи студентів. За основу береться ECTS (European Credit Transfer System – Європейська кредитно-трансферна система), що має накопичувальний характер; формування системи контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників; підтримання

привабливості європейської системи освіти з одночасним збереженням кращих традицій і надбань національних систем вищої освіти.

Пріоритетними напрямками державної політики щодо модернізації вітчизняної освіти українські експерти називали: “особистісна орієнтація вищої освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій; формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення і використання позабюджетних коштів; підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної і суспільної підтримки; розвиток освіти, як відкритої державно-суспільної системи; інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів” [1, с. 6].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яку введено у дію Указом Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року, передбачає новий етап у модернізації системи освіти України. Стратегія визначає мету, основні напрями та завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Розробка Національної стратегії зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності вітчизняної освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, також для більшої інтеграції України у міжнародний освітній простір. Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей стосовно розвитку освіти, визначених *Національною доктриною розвитку освіти*.

Експерти називають низку проблем, на вирішення яких має бути спрямована державна політика: забезпечення доступності здобуття якісної освіти, утвердження її національного характеру; постійне оновлення освітнього змісту, організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень; покращення фінансування освіти і науки; істотне зміцнення навчально-матеріальної бази, комп'ютеризація навчальних закладів, упровадження інформаційних технологій; забезпечення ефективної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, запровадження нових економічних та управлінських механізмів в освіті.

Пріоритети розвитку освіти розроблено найкращими представниками АПН України і концептуалізовано в низці важливих програм та програмних текстів, які узагальнено в трьохтомній праці “Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття” під керівництвом академіків В. Андрушенка, В. Кременя, В. Литвина та інших. Відповідність освіти сучасним умовам розглядається ними передусім з позиції її ролі і місця в суспільстві, а також з позиції взаємозв'язку її зі сферою праці. Адекватність освіти оцінюється з позицій того, що відкрите суспільство очікує від навчального закладу. З метою досягнення рівня освіти відповідно сучасним вимогам пропонуються такі державні заходи: “створенню умов, за яких потреби розвитку країни знаходяться у

центрі політичного бачення і прийняття рішень на державному рівні; розв'язанню проблем, які виникають у зв'язку з глибокими перетвореннями на ринку праці; надання учням, студентам і викладачам статусу активних учасників освітянського процесу; людських ресурсів, управління якими повинно здійснюватись відповідно до принципів рівності та здібностей; надання освіти більшої гнучкості та ширших можливостей для отримання громадянами фахової підготовки" [4, с. 145].

Теоретичні дослідження і тривала практика освітянської діяльності в Україні показали, що для забезпечення освіти високої якості і входження в єдиний європейський простір виникає необхідність вирішення принаймні двох *стратегічних питань*: спрямування педагогічної науки на вироблення стратегії розвитку освіти, перспектив відродження і розбудови національної школи; розробка і впровадження в навчальний процес сучасних інтелектуальних інформаційних технологій.

Підходи та практичні дії по вирішенню вказаних проблем модернізації освіти базуються на концепції розбудови незалежної демократичної держави, яка заснована на таких пріоритетах: "задоволення освітніх потреб усіх членів суспільства на всіх етапах життєвого циклу; доступ до освітньої і професійної підготовки всіх, хто має необхідні здібності, мотивацію і адекватну підготовку; освіта і професійна підготовка виконують не тільки освітянську, але і виховну функцію; освіта і професійна підготовка виконують роль захисту соціальних інтересів суспільства і стратифікації його членів за ролями і статусом; освіта і професійна підготовка функціонують у рамках таких форм управління, що реалізуються на основі подвійного принципу відповідальної автономії і підвітності в умовах прозорості; зменшення монополних прав держави в освітній сфері за рахунок створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів, формування багатоваріантності інвестиційної політики в галузі освіти; забезпечення рівня освіти у державі відповідно до рівня освіти розвинених країн світу" [4, с. 146].

Стратегічними завданнями модернізації освіти в Україні визначені: "розбудова національної системи освіти, формування освіченої творчої особистості, забезпечення пріоритетності розвитку людини; гуманізм, демократизація, пріоритетність суспільних та духовних цінностей; виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних і організаційних засад" [4, с. 146].

Одним із критеріїв успішності здійснених заходів по реформуванню вітчизняної освіти і досягнення нею хоча б середньо-європейського рівня, має стати, на думку вітчизняних теоретиків освіти, реальна ситуація на ринку праці. "Кінцеве завдання Болонського процесу – добитися того, щоб роботодавці Європи довіряли дипломам, отриманим в країнах-учасниках Болонського процесу. Якщо так, то якість навчання студентів, а значить і успіхи Болонського процесу, будуть оцінювати не екзамінаційні оцінки викладачів, не рейтинги вузів, не звіти Міністерства освіти і науки, а найкомпетентніші експерти – роботодавці" [5].

Список використаних джерел

1. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болю-

баш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с.

2. Указ Президента України № 344/2013 "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року".

3. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002.

4. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К.: Навч. книга, 2003. – Кн. 1: Пріоритет інтелекту. – 608 с.

5. Бойко А. Д., Бойко Д. А., Мельник О. В. Шляхи і принципи реформування української освіти / <http://intkonf.org/boyko-a-d-boyko-d-a-melnik-ov-shlyahi-i-printsipi-reformuvannya-ukrayinskoyi-osviti/>

References

1. Modernizacija vyshhoj osvity Ukraїny i Bolons'kyj proces: Materialy do pershoi' lekcii' / Uklad. M. F. Stepko, Ja. Ja. Boljubash, K. M. Levkivs'kyj, Ju. V. Suharnikov ; vidp. red. M. F. Stepko. – K., 2004. – 24 s.

2. Ukaz Prezydenta Ukraїny № 344/2013 "Pro Nacional'nu strategiju rozvytku osvity v Ukraїni na period do 2021 roku".

3. Nacional'na doktryna rozvytku osvity. Ukaz Prezydenta Ukraїny vid 17 kvitnja 2002 roku № 347/2002.

4. Naukovo-osvitnij potencial nacii': pogljad u XXI stolittja / Avt. kol. : V. Lytvyn (ker.), V. Andrushhenko, S. Dovgyj ta in. – K. : Navch. knyga, 2003. – Kn. 1: Priorytet intelektu. – 608 s.

5. Bojko A. D., Bojko D. A., Mel'nyk O. V. Shljahy i pryncypy reformuvannya ukrai'ns'koi' osvity / <http://intkonf.org/boyko-a-d-boyko-d-a-melnik-ov-shlyahi-i-printsipi-reformuvannya-ukrayinskoyi-osviti/>

Babiy S., Ph.D., Lecturer, National Pedagogical University M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), panyolga@ukr.net

Modernization of education in the structure of state education policy

Analyzes the problems the national system of education in Ukraine, in particular, its conceptual foundations, certain "National Doctrine of Education Development" and "strategy of education development in Ukraine to 2015"; the author argues that these documents fully comply with counterparts overseas countries and an appropriate response to the challenges of globalization and the information revolution.

Keywords: people, education, culture, practice, modernization, education.

Babiy S., кандидат философских наук, соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), panyolga@ukr.net

Модернізація освіти в структурі державної освітньої політики

Аналізується проблематика становлення національної системи освіти в Україні, в частині, її концептуальні основи, визначені "Національною доктриною розвитку освіти" і "стратегією розвитку освіти України до 2015 року"; автор утверджує, що ці документи повністю відповідають аналогам зарубіжних країн і являються належним відповідом на виклики глобалізації та інформаційної революції.

Ключові слова: людина, освіта, культура, практика, модернізація, виховання.

* * *

УДК 37.013.74:378.091

Москалик Г.

кандидат філософських наук, здобувач, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), zhzhkot@gmail.com

КОМУНІКАЦІЙНА ПРИРОДА ОСВІТИ

Як важливий спосіб існування людини в світі спілкування є процесом інтелектуального й емоційного обміну інформацією, під час якого здійснюється її збір і переробка, а також встановлюються міжособистісні взаємини. А педагогічне спілкування має бути ще й емоційно забарвленим та особистісно розвиваючим. Воночас подолання наявних між суб'єктами спілкування природних труднощів також залежить від професіоналізму викладача. Саме під цим оглядом і розглядається комунікаційна природа освіти в сучасному філософському і педагогічному дискурсі.

Ключові слова: освіта, комунікація, спілкування.